

ARANY JÁNOS

I. Az előző ismeretek ellenőrzése

ELÉGSÉGES-KÖZEPES SZINT

JÓ-JELES SZINT

I.1. Alapfogalmak

- epigramma
- romantika
- óda
- magyaros verselés
- refrén

disztichon
jeremiád
parainesis
zsáner
népvezér-költő

I.2. Kifejtő kérdések

- A reformkor általános jellemzése
- Romantikus stílusjegyek
- A Himnusz elemzési szempontjai
- A Gutenberg-albumba c. költemény felvilágosult gondolatai
- Petőfi Sándor jelentősége

A reformkor szellemi élete
Romantika a képzőművészetekben
A Himnusz-Szózat összevetése
Vörösmarty gondolati költeményeinek üzenete
Petőfi világirodalmi helye

II. Arany János költészete

II.1. Arany János jelentősége

"Minden szál hozzá vezetett, és minden szál tőle vezet,
a magyar szellemi életnek ő a sugárzási központja."

/Szerb Antal/

Az irodalmi közvélemény Petőfi mellett az egyik legnagyobb magyar költőnek tartja. Összefoglalója mindannak, amit a magyar irodalom az ő koráig létrehozott. Kincsesbányája és eligazítója mindenkinek, aki a magyar irodalomban utána következik.

Gondolati verseibe beépíti Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty bölcselő lírájának vívmányait. Balladáinak kisugárzása a különös, misztikus, babonás légkörű, régies szóhasználatú, tragikus borzongású Ady-versekben érzékelhető. Arany Bach-korszakbeli lírája József Attila kései korszakának pesszimista verseiben idéződik fel. Babits Mihály pedig a rejtőzködő, szemérmes lírikushoz, a stílusművészhez, a zárkózott Aranyhoz vonzódott.

A magyar kultúra nemzeti öntudatra ébredése benne érte el tetőpontját. A magyar vers és nyelv legnagyobb mestere. Nyelvtisztító tevékenysége Kosztolányi Dezső számára volt minta.

II.2. Életrajzi vázlat

II.3. Feladat

Állítsa számozással megfelelő sorrendbe Arany felsorolt foglalkozásait, majd írja be a sorszámokat a térképen jelölt települések neve mellé!

másodjegyző, segédtanító, tanító, diák, vándorszínész, gimnáziumi tanár, házitánító, akadémiai titkár

III. Az epikus költő 1845-től

"Nem megy nekem a lyra, az ömlengések kora elmúlt tőlem, vén vagyok."

Toldi 1846.

- Értelmezze a Kisfaludy Társaság pályázatának megfogalmazását! Legyen a hős a nép ajkán élő történeti személy!
- Melyik műfaji megjelölés illik leginkább a Toldira: eposz, elbeszélő költemény, verses regény?
- Milyen népmesei motívumokat látunk a Toldiban?
- Milyen a mű nyelve?

Toldi-trilógia

- I. Toldi 1846
- II. Toldi szerelme 1879
- III. Toldi estéje 1847-48

A nagyidai cigányok 1851.

Bolond Istók 1850-1878.

Buda halála 1863.

"Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra,"

IV. Arany balladakorszakai

IV.1. Balladatípusok Arany költészetében

- Ballada: tragédia dalban elbeszélve. A romantikus ballada epikus műfaj, de drámai párbeszédeket és lírai monológokat is tartalmaz. Általában lelkiállapotok egymás után vetített tablóból áll össze a sűrített cselekmény, melynek háttére egy erkölcsi konfliktus.
- Témái: erkölcs és lélektan, az emberi lélek mélységeit járja be.
- Korszakai:
nagykőrösi balladák 1851-1860.
Őszikék-balladák 1877.
- Szerkezet: egyszólamú, többszólamú
- Balladatípusok: népi ballada: Ágnes asszony, Vörös Rébék
drámai ballada: A walesi bárdok, V. László
históriásének-szerű ballada: Szondi két apródja, Zách Klára

IV.2. Nagykőrösi balladák

Ágnes asszony (1853)

- Miért a bűn és bűnhődés balladája?
- Miért mondhatjuk, hogy a mániákus mosás egyszerre jelképes és konkrét cselekvés?
- Milyen szerkezeti egységekre osztható?
- Mi a refrén szerepe?
- Milyen lélektani folyamatot ábrázol a szerző?

Szondi két apródja (1856)

A walesi bárdok (1857)

Kulcsfogalmak: skót balladaforma, bárdok=
költők, példaértékű helytállás, egyszólamú

- Mi az azonosság az Ágnes asszony és A walesi bárdok c. ballada között?

IV.3. Őszikék-balladák

Vörös Rébék (1877)

- Melyik női név alakváltozata a Rébék?
- Kinek a szájából hangzik el a refrén: "Hess, madár!"?
- Mi a vers szimbolikája?

Tengeri hántás (1877)

Híd-avatás (1877)

V. A lírikus Arany

Lírai költészete a szabadságharc bukása utáni évtizedben (1849 után) bontakozott ki. Nagy epikus tervei töredékekben maradtak: sem ideje, sem testi-lelki ereje nem volt a befejezésükhöz. Pedig nem akart lírikus lenni semmi áron. Tévedésnek tartotta lírai korszakát, mely pedig igazi magára találásának páratlanul gazdag lírai termését hozta meg.

V.1. Az 1850-es évek költészete

Lírai sóhajainak forrása: a nemzeti katasztrófa, Petőfi elvesztése, egyéni sorsának teljes bizonytalansága, s mindezek miatt a reménytelen kétségbeesés, a kilátástalanság. Fölöslegesnek érzi magát, hiábavalónak költészetét: ha a nemzet halott, nincs kinek énekelni.

Letésem a lantot (1850)

Kulcsfogalmak: alapélmény, ellentétes korszakok, elégico-óda, zárt kompozíció, keretversszakok, refrén
időszembesítő vers, keresztrím, jambikus lejtés.

- Arany elégico-ódának mondta verse műfaját. Mutasson rá az elégikus és az ódai szakaszokra, jellemzőkre a versben!

Kertben (1851)

A lejtőn (1857)

Visszatekintés (1852)

- Miért tekinthető a személyes emberi válság költeményének?
- Mi a műfaja?
- Sorolja a metaforikus ellentétpárokat!
- Kit hibáztat az elszalasztott értékekért?
- Miért töri meg a vers művészi-hangulati egységét a záró strófa?

Az örök zsidó (1860)

V.2. Őszikék (1877)

Az őszike egy kikericsfaj, mely késő ősszel virágzik. Gyulai Páltól 1856 őszén kapott kapcsos könyvbe írja magának verseit. A költő csak a maga kedvére dalolgatott, műveit nem szánta nyilvánosság elé. Nem kívánja vállalni bennük a "nemzeti költő" szerepét, amelyet eddig rákényszerítettek. Csupán az ihlet percét megragadva örökíti meg pillanatnyi benyomásait.

Őszikéi a Margitszigeten békés magányában születtek. Műfajai: balladák, életképek, elégicodák, dalok. Az igazán új az elrejtőzés által lehetővé tett őszinteség és szabadság. Bátrabban fordul belső világába, emlékeihez, szorongásaihoz.

Az egész verscikluson végig ott érezhető az elhibázott élet, az elmulasztott lét s az elmúlás, a búcsúvétel tragikus sejtelme. Ugyanakkor egy magát és költészetét megújító lángelme remeklése.

Epilogus (1877)

- Miért alkalmas az utazás képe a Sors allegorikus megjelenítésére?
"Az életet már megjártam"
- Hányféle magatartásmintát mutat be?
- Hogyan jelöli ki a vers szerkezeti tagolódásait a költő?
- Mi ad formai-tartalmi hangsúlyt az utolsó versszaknak?

Tölgyek alatt (1877)

Mindvégig (1877)

VI. Ellenőrző kérdések

- Arany helye és szerepe a magyar irodalomban
- Balladaköltészetének általános jellemzése
- A lírikus költő korszakai